Caritas Bosne i Hercegovine

CORDIAL
Stvaranje regionalnih mogućnosti za unaprjeđenje inkluzije osoba s invaliditetom

UNIJA ORGANIZACIJA OSOBA SA INVALIDITETOM U BOSNI I HERCEGOVINI

Opći izbori 2026

Praktični vodič za inkluzivno izvještavanje

Smjernice za medije o izvještavanju o pitanjima od važnosti za osobe s invaliditetom tijekom političkih kampanja

O smjernicama

Smjernice za medije o izvještavanju o pitanjima od važnosti za osobe s invaliditetom tijekom političkih kampanja su izrađene su u okviru projekta CORDIAL – Stvaranje regionalnih mogućnosti za unapređenje inkluzije osoba s invaliditetom, koji provodi Caritas Bosne i Hercegovine u partnerstvu s Unijom organizacija osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini.

Pripremili:
Caritas Bosne i Hercegovine
Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini

Kontakt:
Caritas Bosne i Hercegovine
Mehmeda bega Kapetanovića Ljubušaka 6, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
E-mail: caritas@caritas.ba
Web: www.caritas.ba

Godina:
2026.

Financira
Europska unija

Ova publikacija je financirana sredstvima Europske unije.
Njen sadržaj isključiva je odgovornost Caritasa Bosne i Hercegovine
i ne mora nužno odražavati stavove Europske unije.

Uvod

Ove smjernice su razvijene kao dio suradnje između Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, Caritasa Bosne i Hercegovine i organizacija osoba s invaliditetom tijekom angažiranja osoba s invaliditetom prije općih izbora koji će se održati u Bosni i Hercegovini 2026. godine. Cilj smjernica je pomoći medijskim kućama da učinkovito izvještavaju o pitanjima važnim za osobe s invaliditetom tijekom političkih kampanja. Slijedeći ove smjernice, novinari mogu osigurati sveobuhvatno, respektabilno i utjecajno izvještavanje koje je u skladu s principima Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom (UN CRPD).

Zašto je UN Konvencija važna?

Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom, koju je priznala i Bosna i Hercegovina (BiH) [1], predstavlja ključni međunarodni sporazum koji osigurava da osobe s invaliditetom uživaju ista prava i slobode kao i svi drugi građani. Ova konvencija promiče, štiti i osigurava puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane svih osoba s invaliditetom, te promiče poštivanje njihovog urođenog dostojanstva.

[1] Za više informacija o Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom i Opcionom protokolu, posjetite: UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom i Opcioni protokol – CRPD („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“ br. 11/09): http://www.mhrr.gov.ba/pdf/konvencija_bos.pdf

Ključne Osnove

Razumijevanje Prepreka za Inkluziju

Cilj: Prije svega, važno je osigurati da novinari budu dobro informirani o pitanjima prava osoba s invaliditetom kako bi izvještavanje bilo točno i sveobuhvatno. To podrazumijeva razumijevanje da osobe s invaliditetom čine raznoliku skupinu ljudi s različitim vrstama invaliditeta i različitim iskustvima, potrebama i perspektivama.

Ko su osobe s invaliditetom? Osobe s invaliditetom su osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, intelektualna, mentalna ili osjetilna stanja koja, u interakciji s različitim preprekama u okruženju, mogu otežati njihovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u društvu.

Šta su Barijere?: Barijere su prepreke koje otežavaju ili onemogućavaju osobama s invaliditetom da učestvuju u društvu na ravnopravnoj osnovi. Postoje tri glavne vrste barijera:

- **Stavovi ili Stereotipi**: Negativni stavovi ili stereotipi prema osobama s invaliditetom. Na primjer, pretpostavka da osobe s invaliditetom ne mogu biti produktivne ili da su manje sposobne, koje mogu dovesti do različitih vidova diskriminacije.

- **Okolinske Barijere**: Okolinske mjere uključuju fizičke/arhitektonske, komunikacijske, i prostorne prepreke, kao i prepreke u pristupu informacijama i tehnologiji. Npr. fizičke prepreke koje otežavaju pristup mjestima ili uslugama. Na primjer, zgrade bez rampi ili liftova.

Dok su tzv. **'Komunikacijske Barijere'** prepreke u komunikaciji koje otežavaju razumijevanje i pristup informacijama. Na primjer, sitni fontovi, nedostatak materijala u velikom fontu ili Brailleovom pismu, videozapisi bez titlova, te nepristupačni formati javnih dokumenata, web stranica, TV programa i izbornih kampanja, kao i nekorištenje jednostavnog jezika [2]. Uporaba složenog jezika također može biti prepreka za osobe s intelektualnim poteškoćama.

[2] https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/disability-barriers.html#Communication

- **Institucionalne Barijere**: Zakonodavne, političke i administrativne prepreke koje, iako nenamjerno, isključuju osobe s invaliditetom. Na primjer, politike ili izborni procesi koji nisu prilagođeni osobama s invaliditetom.

Fokus na Otklanjanje Prepreka kroz Uporabu Prikladnog Jezika

Prilikom izvještavanja o osobama s invaliditetom, važno je koristiti respektabilan jezik koji stavlja osobu na prvo mjesto. Na primjer, koristite termin "osoba s invaliditetom" umjesto "invalid" [3]. Važno je fokusirati se na uklanjanje barijera koje otežavaju njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu.

Ne koristite zastarjele ili negativne termine: invalid, hendikepiran/a, retardiran/a, osobe s posebnim potrebama.

Koristite: osoba s invaliditetom, osoba s intelektualnim teškoćama.

Umjesto fokusiranja na uzroke invaliditeta, novinari bi trebali usmjeriti pažnju na prepreke s kojima se osobe s invaliditetom susreću te na mjere koje omogućavaju njihovo ravnopravno sudjelovanje u društvu. To podrazumijeva izvještavanje o uklanjanju arhitektonskih i drugih prepreka, prilagodbi okruženja, pristupačnom javnom prijevozu te dostupnim informacijama i komunikacijama.

Mediji, političari i druge odgovorne institucije trebaju se aktivno pozabaviti ovim problemima, koristeći adekvatan jezik i terminologiju. Osim toga, društveni akteri i posebno organizacije od javnog značaja trebaju prilagoditi informacije na razumljiv i pristupačan način, koristeći tehnologije kao što su audiovizualni prilozi, titlovi i aplikacije za pomoć pri čitanju i slušanju, kao i tzv. 'jednostavan jezik' pri komunikaciji s osobama s intelektualnim teškoćama.

Više informacija možete pronaći ovdje: Digitalni vodič za korištenje inkluzivne terminologije.

[3] Za dodatne smjernice o jeziku koji uključuje osobe sa invaliditetom, posjetite Smjernice za jezik inkluzivan za osobe sa invaliditetom, dostupno na engleskom jeziku.

Detaljne Smjernice za Izvještavanje

Ova pitanja su odabrana kako bi pomogla novinarima da procijene koliko su kandidati na izborima svjesni i angažovani u rješavanju problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom. Fokusiranjem na ove ključne oblasti, novinari mogu osigurati da se glas osoba s invaliditetom čuje i da se njihove potrebe i prava ozbiljno razmatraju u političkim kampanjama i politikama:

1. **Poznavanje Položaja Osoba s Invaliditetom**: Novinari trebaju ispitati koliko su kandidati svjesni problema i izazova s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom u njihovoj zajednici te koji su njihovi planovi za poboljšanje njihovog položaja.
2. **Financiranje Organizacija Osoba s Invaliditetom**: Istraživanje spremnosti kandidata da podrže organizacije koje se zalažu za prava osoba s invaliditetom kroz izdvajanje posebnih proračunskih linija je ključno za njihovu podršku i razvoj.
3. **Pristupačnost Javnih Površina i Objekata**: Novinari trebaju otkriti planove kandidata za unapređenje pristupačnosti javnih prostora, što je od vitalnog značaja za inkluziju osoba s invaliditetom u zajednici.
4. **Prilagođavanje Izbornog Procesa**: Istraživanje kako kandidati planiraju osigurati pristupačnost izbornog procesa za osobe s invaliditetom omogućava da se osigura jednako ostvarivanje izbornog prava za sve građane.
5. **Mjere u Programu Stranke**: Novinari trebaju provjeriti da li stranke imaju specifične mjere u svojim programima koje se odnose na podršku osobama s invaliditetom, što je ključno za njihovu inkluziju i zaštitu prava.
6. **Učešće Osoba s Invaliditetom u Političkom Životu**: Otkrivanje angažmana stranaka u uključivanju osoba s invaliditetom u politički život je važno za osiguranje njihove zastupljenosti i prava.
7. **Pravo na Rad i Zapošljavanje**: Novinari trebaju ispitati planove kandidata za poboljšanje zapošljavanja osoba s invaliditetom, što je ključno za njihovu ekonomsku neovisnost i integraciju u društvo.

1. Poznavanje Položaja Osoba s Invaliditetom

Pitanje: Novinari trebaju ispitati koliko su kandidati svjesni problema i izazova s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom te koji su njihovi planovi za poboljšanje njihovog položaja.

Uobičajena Situacija: Često nema točnih podataka o broju osoba s invaliditetom i njihovim specifičnim potrebama. Postoji percepcija da su osobe s invaliditetom manje sposobne za doprinos društvu i da su sve osobe s invalidnostima isto ovisne i 'prikovane za krevet', što doprinosi njihovoj socijalnoj isključenosti i stigmatizaciji.

Generalno gledano, broj osoba s invaliditetom koje imaju pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i javnim prostorima je manji u poređenju sa ostatkom populacije. Također, uobičajeni problemi uključuju nedostatak tehničkih i drugih kapaciteta unutar institucija za podizanje standarda i pružanja usluga na inkluzivan način.

Smjernice za novinare:

- **Procjena informiranosti**: Postavljajte pitanja koja će otkriti koliko su kandidati informirani o svakodnevnim izazovima osoba s invaliditetom. Na primjer, pitajte : "Da li ste upoznati s točnim podacima o broju osoba s invaliditetom i njihovim specifičnim potrebama iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, obrazovanja i zapošljavanja?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove i prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom. Na primjer: "Koji su vaši konkretni planovi za unapređenje pristupačnosti javnih prostora i usluga za osobe s invaliditetom na inkluzivan način, i da li su oni usklađeni s poštivanjem ljudskih prava?"
- **Pristup i implementacija**: Pitanja bi trebala obuhvatiti i pristup kandidata implementaciji predloženih mjera te praćenje njihovog učinka. Konkretna pitanja uključuju: "Da li ste upoznati s najboljim praksama?" "Kako namjeravate implementirati predložene mjere za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom?" i "Kako ćete pratiti učinke tih inkluzivnih mjera?"

Ključna Poruka: Točni podaci i svijest o stvarnom položaju osoba s invaliditetom su ključni za kreiranje djelotvornih politika koje osiguravaju njihovu ravnopravnost i inkluziju u društvu.

2. Financiranje Organizacija Osoba s Invaliditetom

Pitanje: Novinari trebaju istražiti spremnost kandidata da podrže organizacije koje se zalažu za prava osoba s invaliditetom kroz izdvajanje posebnih proračunskih linija je ključno za njihovu podršku i razvoj.

Uobičajena Situacija: Organizacije osoba s invaliditetom često su podcijenjene i neadekvatno financirane. Organizacije osoba s invaliditetom su vodstvom i članstvom osoba s invaliditetom ili njihovih porodica predstavljaju legitimna prava i interese svojih članova. Ove organizacije često nemaju dovoljno tehničkih kapaciteta i resursa, iako su najbliže zajednici, razumijevanju potreba svojih članova i mobilizaciji ovih grupa.

Smjernice za novinare:

- **Procjena spremnosti za financiranje**: Postavljajte pitanja koja će otkriti spremnost kandidata da podrže organizacije osoba s invaliditetom. Na primjer: "Da li planirate izdvojiti posebne proračunske linije za financiranje organizacija osoba s invaliditetom?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove za financiranje i potporu ovim organizacijama. Na primjer: "Kako planirate osigurati adekvatno financiranje organizacija osoba s invaliditetom i podržati njihov rad na dugoročnoj osnovi?"
- **Pristup i provedba**: Pitanja bi trebala obuhvatiti način na koji kandidati namjeravaju provesti i pratiti ove mjere. Na primjer: "Kako ćete osigurati transparentnost i učinkovitost u raspodjeli sredstava ovim organizacijama?"

Ključna Poruka: Potpora organizacijama osoba s invaliditetom je ključna za osnaživanje i inkluziju osoba s invaliditetom. Bez obzira na političko opredjeljenje njihovih članica, ove organizacije treba da djeluju objektivno i prema najvišim standardima poštivanja ljudskih prava.

3. Pristupačnost Javnih Površina i Objekata

Pitanje: Novinari trebaju otkriti planove kandidata za unapređenje pristupačnosti javnih prostora, što je od vitalnog značaja za inkluziju osoba s invaliditetom u zajednici. Pristupačnost javnih prostora obuhvata različite aspekte, uključujući fizičku dostupnost objekata, razumljivost informacija i prilagodbu komunikacija.

Uobičajena Situacija: Pristupačnost se često vidi kao dodatni trošak ili nebitan faktor. Iako promjene ponekad ne iziskuju velika izdvajanja, često su napravljene na pogrešan ili nefunkcionalan način, što dodatno otežava život osobama s invaliditetom. Nedostatak adekvatnih propisa, kao i nedostatak primjene međunarodnih standarda i dobrih praksi, također doprinosi ovim problemima. Uključivanje korisnika u testiranje pristupačnosti je ključno. Pristupačnost treba da se odnosi na sve raznolike grupe osoba s invaliditetom.

Smjernice za novinare:

- **Procjena trenutnog stanja**: Postavljajte pitanja koja će otkriti koliko su kandidati svjesni trenutne pristupačnosti javnih površina i objekata. Na primjer: "Kako procjenjujete trenutnu pristupačnost javnih prostora?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove za unapređenje pristupačnosti. Na primjer: "Koji su vaši konkretni planovi za unapređenje pristupačnosti javnih prostora i kako planirate uključiti osobe s invaliditetom u proces testiranja tih promjena?"
- **Pristup i provedba**: Pitanja bi trebala obuhvatiti način na koji kandidati namjeravaju provesti i pratiti ove mjere. Na primjer: "Kako ćete osigurati da promjene budu napravljene prema međunarodnim standardima i dobrim praksama, te kako ćete pratiti njihovu učinkovitost?".

Ključna poruka: Pristupačnost je temeljno pravo i ne završava postavljanjem rampe. Potrebno je osigurati različite oblike pristupačnosti za sve osobe s invaliditetom, uključujući osobe s osjetilnim i intelektualnim invaliditetom, te ih, zajedno s njihovim organizacijama i stručnjacima, uključiti u planiranje i provedbu promjena koje se odnose na fizičku, informacijsku, komunikacijsku i digitalnu pristupačnost.

4. Prilagođavanje Izbornog Procesa

Pitanje: Novinari trebaju otkriti kako kandidati planiraju osigurati pristupačnost izbornog procesa za osobe s invaliditetom na jednak i ravnopravan način s ostalim građanima i njihovim izbornim pravima.

Trenutna Situacija: Političko sudjelovanje osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini često je otežano zbog kombinacije stavovnih, fizičkih, komunikacijskih i institucionalnih prepreka. Primjerice, izborni proces još uvijek ne osigurava tajnost glasanja za slijepe i slabovidne osobe, osobe s oštećenjem sluha često nemaju pristup izbornim debatama u pristupačnim formatima, a pojedinim osobama s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom i dalje je uskraćeno biračko pravo zbog ograničenja poslovne sposobnosti. Takve prepreke ozbiljno narušavaju mogućnost njihova ravnopravnog sudjelovanja u političkom i javnom životu.

Stavovne Barijere i Nedostaci: Studija "Pristupačnost ostvarivanja biračkog prava za osobe s različitim vrstama invaliditeta u BiH [4]" iz travnja 2020. godine otkrila je rasprostranjen negativan stav prema osobama s invaliditetom unutar izbornih institucija i političkih stranaka. Preovlađujuća perspektiva milosrđa i medicinski modeli i dalje su prisutni, čak i među osobama s invaliditetom, njihovim porodicama i zajednicama, što zasjenjuje prepoznavanje njihovih izbornih prava.

Također, mnoge lokacije za glasanje nemaju univerzalno dizajnirane [5] ulaze, što otežava ili onemogućava pristup osobama s fizičkim invaliditetom ili drugim potrebama za lakšim ulaskom i navigacijom, te razumijevanjem izbornog procesa, uključujući informacije vezane za ovaj proces.

[4] https://hcabl.org/wp-content/uploads/2020/05/Analiza-pristupacnosti-izbornog-procesa-za-OSI-1.pdf
[5] Univerzalni Dizajn (UN CRPD, član 2) Dizajn proizvoda, okruženja, programa i usluga koji omogućava njihovo korištenje od strane svih ljudi, u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe za prilagodbom ili specijaliziranim dizajnom. "Univerzalni dizajn" ne isključuje pomoćna sredstva za određene grupe osoba sa invaliditetom.

Smjernice za novinare:

- **Procjena trenutnog stanja**: Postavljajte pitanja koja će otkriti koliko su kandidati svjesni trenutne pristupačnosti izbornog procesa. Na primjer: "Kako procjenjujete trenutnu pristupačnost biračkih mjesta i izbornih informacija za osobe s invaliditetom?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove za unapređenje pristupačnosti izbornog procesa. Na primjer: "Koji su vaši konkretni planovi za unapređenje pristupačnosti biračkih mjesta i izbornih informacija i kako planirate uključiti osobe s invaliditetom u taj proces?"
- **Pristup i provedba**: Pitanja bi trebala obuhvatiti način na koji kandidati namjeravaju implementirati i pratiti ove mjere. Na primjer: "Kako ćete osigurati da promjene budu napravljene prema međunarodnim standardima i dobrim praksama, te kako ćete pratiti njihovu učinkovitost?"

Ključna Poruka: Pristupačnost izbornog procesa je osnovno pravo koje omogućava jednako ostvarivanje biračkog prava za sve građane. Potrebno je osigurati raznolike vidove pristupačnosti koji se odnose na sve grupe osoba s invaliditetom, uključujući fizičku dostupnost, razumljivost informacija i prilagodbu komunikacija, uz aktivan angažman institucija uključenih u izborne procese.

5. Mjere u Programu Političkih Stranaka

Pitanje: Novinari trebaju procijeniti mjere koje političke stranke predlažu u svojim programima je ključna za razumijevanje njihovog stvarnog angažmana i posvećenosti rješavanju problema osoba s invaliditetom.

Uobičajena Situacija: Mjere koje političke stranke uključuju u svoje programe često su općenite i simbolične, bez konkretnih i provedivih planova za poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom. Stranke često navode podršku osobama s invaliditetom, ali ne nude detaljne strategije ili resurse potrebne za stvarnu implementaciju tih mjera.

Smjernice za novinare:

- **Procjena trenutnog stanja**: Postavljajte pitanja koja će otkriti koliko su stranke svjesne trenutnog stanja i potreba osoba s invaliditetom. Na primjer: "Koje konkretne probleme osoba s invaliditetom vaš program identificira i kako ih namjeravate riješiti?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove i mjere koje stranke planiraju uvesti za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom. Na primjer: "Koje konkretne mjere planirate uvesti kako biste osigurali pristupačnost obrazovnih i zdravstvenih usluga za osobe s invaliditetom?"
- **Proračunska alokacija**: Pitanja bi trebala obuhvatiti način na koji stranke planiraju osigurati financijska sredstva za implementaciju svojih mjera. Na primjer: "Koliki dio proračuna planirate izdvojiti za programe podrške osobama s invaliditetom i na što će se ta sredstva konkretno trošiti?", ili "Kako ćete pratiti i ocjenjivati učinkovitost mjera koje namjeravate provesti za osobe s invaliditetom?"

Ključna Poruka: Političke stranke trebaju osigurati da njihove mjere u programima budu konkretne, provedive i podržane odgovarajućim resursima kako bi se osiguralo stvarno poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom.

6. Sudjelovanje Osoba s Invaliditetom u Političkom Životu

Pitanje: Novinari trebaju otkriti angažman stranaka u uključivanju osoba s invaliditetom u politički život je važno za osiguranje njihove zastupljenosti i prava.

Uobičajena Situacija: Angažman osoba s invaliditetom u političkom životu je često simboličan, gdje se osobe s invaliditetom koriste kao sredstva za političke ciljeve, umjesto stvarne inkluzije. Zbog nedostatka svijesti i razumijevanja unutar političkih stranaka, osobe s invaliditetom često nemaju priliku da budu aktivni sudionici u političkim procesima. Nedostaje potpora i prilike za osobe s invaliditetom da zauzimaju vodeće uloge unutar stranaka, kao i da aktivno sudjeluju u političkim debatama i donošenju odluka.

Smjernice za novinare:

- **Procjena trenutnog stanja**: Postavljajte pitanja koja će otkriti koliko su kandidati svjesni trenutnog stanja angažmana osoba s invaliditetom u političkom životu. Na primjer: "Koliko osoba s invaliditetom aktivno sudjeluje u vašoj stranci i koje pozicije zauzimaju?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove za uključivanje osoba s invaliditetom u političke procese. Na primjer: "Koje mjere planirate uvesti kako biste osigurali aktivno učešće osoba s invaliditetom u vašoj stranci i političkom životu općenito?"
- **Potpora i edukacija**: Pitanja bi trebala obuhvatiti način na koji stranke planiraju pružiti potporu i edukaciju osobama s invaliditetom kako bi im omogućili aktivno sudjelovanje u političkom životu. Na primjer: "Kako ćete osigurati potrebnu podršku i edukaciju za osobe s invaliditetom unutar vaše stranke?"

Ključna Poruka: Aktivno uključivanje osoba s invaliditetom u politički život je ključno za osiguranje njihove zastupljenosti i ostvarivanje prava. Političke stranke trebaju pružiti prilike za osobe s invaliditetom da zauzimaju vodeće uloge i aktivno sudjeluju u donošenju odluka.

7. Pravo na Rad i Zapošljavanje

Pitanje: Novinari trebaju ispitati planove kandidata za poboljšanje zapošljavanja osoba s invaliditetom, što je ključno za njihovu ekonomsku neovisnost i integraciju u društvo.

Uobičajena Situacija ili Percepcija: U BiH, pravo na rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom često je ugroženo zbog raznih prepreka. Postoje osobe s invaliditetom koje su službeno klasificirane kao '100% invalidi', ali koje mogu i žele raditi određene poslove uz prilagodbe. Nažalost, propisi često ne prepoznaju njihove sposobnosti i želju za radom u ovim okolnostima. Osim toga, malo je poslodavaca, bilo iz javnog ili privatnog sektora, koji su spremni prilagoditi radno vrijeme ili uvjete rada kako bi zaposlili osobe s invaliditetom. Nedostatak prilagođenih radnih mjesta i diskriminacija prilikom zapošljavanja dodatno otežavaju njihov pristup tržištu rada.

Smjernice za novinare:

- **Procjena trenutnog stanja**: Postavljajte pitanja koja će otkriti koliko su kandidati svjesni trenutnog stanja zapošljavanja osoba s invaliditetom. Na primjer: "Kako procjenjujete trenutni nivo zapošljavanja osoba s invaliditetom?"
- **Konkretni planovi**: Tražite specifične planove i mjere koje kandidati imaju za poboljšanje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Na primjer: "Koje specifične mjere planirate implementirati kako biste unaprijedili zapošljavanje osoba s invaliditetom i osigurali njihovu ekonomsku neovisnost?"
- **Pristup i provedba**: Pitanja bi trebala obuhvatiti način na koji kandidati namjeravaju provesti i pratiti ove mjere. Na primjer: "Kako ćete osigurati da poslodavci, bilo iz javnog ili privatnog sektora, prilagode radno vrijeme i uvjete rada za osobe s invaliditetom, primjenjujući odredbe zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom?"

Ključna Poruka: Pravo na rad i zapošljavanje je ključno za ekonomsku neovisnost i integraciju osoba s invaliditetom u društvo. Potrebno je aktivno promicati zapošljavanje osoba s invaliditetom u lokalnoj zajednici, s posebnim naglaskom na otvoreno tržište rada i javni sektor.

Kako mediji mogu pridonijeti promjeni negativnih stavova i stereotipa

Kroz odgovorno izvještavanje i prikazivanje pozitivnih primjera, mediji mogu značajno doprinijeti smanjenju stigmatizacije, razbijanju stereotipa i promicanju inkluzije. Sljedeće prilagođene preporuke ukratko prikazuju načine na koje mediji mogu promijeniti stavove i podržati ravnopravnost osoba s invaliditetom u društvu [7].

- **Isticanje Priča o Ljudskim Sudbinama**: Prikazivati afirmativne priče o osobama s invaliditetom koje vode ispunjene, neovisne živote i doprinose društvu. Uvijek uključite njihove glasove i pokažite ih u aktivnim ulogama, naglašavajući njihovu raznolikost i iskustva u svakodnevnim životnim ulogama.
- **Korištenje Osnažujućeg Jezika i Slikovnih Prikaza**: Koristiti jezik i slike koje prikazuju osobe s invaliditetom kao sposobne, ravnopravne i aktivne članove zajednice. Prilikom pripovijedanja, fokusirajte se na osobe, njihove emocije i njihove uloge, izbjegavajući prikazivanje osoba s invaliditetom kao 'društvenih problema'.
- **Isticanje Primjera Dobrih Praksi**: Prikazivati primjere uspješnih inicijativa, programa i politika koje su poboljšale inkluziju i položaj osoba s invaliditetom. Ovo može uključivati uspješne priče iz oblasti zapošljavanja, obrazovanja, političke participacije i pristupačnosti, oslanjajući se na rješenja koja uključuju osobe s invaliditetom u proces pripovijedanja.
- **Podrška Poslodavcima i Edukacija Javnosti**: Informirati i educirati poslodavce i širu javnost o prednostima zapošljavanja osoba s invaliditetom, dostupnim poticajima i najboljim praksama. Uključite prilagodbe radnih mjesta i radnog vremena kako bi se omogućila inkluzija osoba s invaliditetom, uz poseban fokus na faktore kao što su pol ili godine.

- **Promocija Stručnih Mišljenja i Preporuka**: Prikazivati mišljenja stručnjaka i organizacija koje se bave pravima osoba s invaliditetom. Isticati važnost pridržavanja međunarodnih standarda i dobrih praksi u svim oblastima, uključujući obrazovanje, zapošljavanje, političko sudjelovanje i pristupačnost i uvijek uključiti osobe s invaliditetom u proces donošenja odluka i pripovijedanja.

U međuljudskim interakcijama, i za potrebe izvještavanja, ako niste sigurni koji je termin najprikladniji, uvijek je najbolje pitati osobe s invaliditetom kako bi oni željeli da ih oslovljavate. Osim termina, potrebno je biti upoznat sa savjetima o komunikaciji s osobama s invaliditetom, uputstvima za izradu pristupačnih materijala i internet stranica, te smjernicama za organiziranje pristupačnih događaja.

Više informacija možete pronaći ovdje: Priručnik za pristupačnu komunikaciju, Caritas, BiH 2024 .

Zaključak

Ove smjernice predstavljaju ključni alat za novinare kako bi osigurali da pitanja važna za osobe s invaliditetom budu adekvatno i sveobuhvatno pokrivena tijekom predizbornih kampanja. Kroz dosljedno korištenje osnažujućeg jezika i slikovnih prikaza, isticanje uspješnih priča i primjera dobrih praksi, edukaciju poslodavaca i javnosti, te promociju stručnih mišljenja i preporuka, mediji mogu značajno utjecati na promjenu stavova i percepcije osoba s invaliditetom.

Praćenje odgovora kandidata na navedena pitanja ne samo da omogućava medijima da objektivno izvještavaju o predizbornim obećanjima, već i da drže političke aktere odgovornim za provedbu svojih obećanja nakon izbora. Na taj način, mediji mogu igrati ključnu ulogu u osiguravanju da prava osoba s invaliditetom budu poštivana i unaprijeđena, ne samo tijekom izbornih kampanja, već i u svakodnevnom životu.

Pitanja

Pitanja koja će novinari postavljati kandidatima na općim izborima, a tiču se osoba s invaliditetom

1. Jeste li upoznati s položajem i problemima osoba s invaliditetom? Što ćete učiniti da se unaprijedi položaj osoba s invaliditetom?
2. Može li se u proračunu izdvojiti posebna linija za financiranje organizacija osoba s invaliditetom sukladno preporuci 7 UN Komiteta o pravima osoba s invaliditetom?
3. Javne površine i javni objekti nisu u potpunosti pristupačni za osobe s invaliditetom. Na koji način ćete se zalagati da se unaprijedi pristupačnost?
4. Sam izborni proces nije prilagođen za osobe s invaliditetom. Na koji način se izborni proces može poboljšati kako bi i osobe s invaliditetom na jednak način ostvarile svoje izborno pravo?
5. Postoje li u programu vaše stranke mjere koje se, između ostalog, odnose i na osobe s invaliditetom?
6. Ima li na listi kandidata vaše stranke i osoba s invaliditetom, jesu li osobe s invaliditetom članice ili članovi vaše stranke?
7. Osobe s invaliditetom imaju pravo na rad i zapošljavanje. U Federaciji i u Republici Srpskoj postoje i Fondovi za zapošljavanje osoba s invaliditetom koji pružaju poticaje i daju olakšice kod zapošljavanja. Kako možete izgraditi okruženje koji će poboljšati zapošljavanje osoba s invaliditetom?
8. Osobe s invaliditetom kao jedan od važnih prioriteta ističu pravo na samostalan život i razvoj usluga podrške u zajednici. Koje konkretne mjere ćete poduzeti kako bi osobe s invaliditetom imale mogućnost samostalnog života i izbora podrške koja im je potrebna?
9. Personalna asistencija prepoznata je kao jedno od ključnih prava za samostalnost osoba s invaliditetom. Da li ćete podržati donošenje zakonskog rješenja kojim bi se osiguralo pravo na personalnu asistenciju i njeno održivo finansiranje?

Pitanja

10. Osobe s invaliditetom često se suočavaju s nedostatkom pristupačnih informacija i komunikacije, uključujući nedostupne sadržaje za osobe sa senzornim invaliditetom. Kako ćete osigurati da javne informacije, usluge i komunikacija budu dostupni svim građanima?
11. Savremena asistivna pomagala i tehnologije omogućavaju veću samostalnost, obrazovanje, rad i učešće osoba s invaliditetom u društvu. Hoćete li se zalagati za unapređenje sistema nabavke i dostupnosti asistivnih tehnologija prema stvarnim potrebama korisnika?
12. Princip „Ništa o nama bez nas“ podrazumijeva aktivno uključivanje osoba s invaliditetom u donošenje odluka koje ih se tiču. Kako ćete osigurati da osobe s invaliditetom i njihove reprezentativne organizacije budu ravnopravni partneri u kreiranju zakona i politika?

Summary of Media Guidelines for Reporting on Disability Issues During Political Campaigns

Purpose and Development: These guidelines were created through the collaboration of OSCE, Caritas BiH, and organizations of persons with disabilities to assist media in covering disability issues during the 2026 elections in Bosnia and Herzegovina. The goal is to ensure reporting is comprehensive, respectful, and aligned with the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (UN CRPD).

Main Focus: The guidelines emphasize the media's role in influencing political parties' perceptions of disability issues. Reporting should highlight the importance of using respectful language, removing barriers, and finding solutions that align with human rights and inclusivity.

Key Questions and Issues:

- Awareness and Inclusion
- Funding for Organizations of Persons with Disabilities
- Accessibility of Public Spaces
- Adaptation of Electoral Processes
- Party Programs
- Political Participation
- Employment Rights

Overall Approach: Each question is designed to help journalists assess candidates' understanding of issues of persons with disabilities. For example, journalists might ask candidates about their specific plans to improve accessibility in public spaces. By asking candidates how familiar they are with these topics, what actions they are taking, and how they plan to engage more in the future, media can hold political figures accountable and promote policies that support the rights and inclusion of persons with disabilities.